

ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Соціально-гуманітарний факультет

Кафедра освітології та педагогіки

КУРСОВА РОБОТА

з педагогіки на тему:

«ГОТОВНІСТЬ ДО НАВЧАННЯ ГРАМОТИ ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ФОНЕТИКО-ФОНЕМАТИЧНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ»

студента групи DOI-21
спеціальності 012 Дошкільна освіта
Бучка Михайла Володимировича

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:
кандидат педагогічних наук, доцент
Главацька Ольга Леонідівна

Робота захищена з оцінкою:
Національна шкала: _____
Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Тернопіль – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО НАВЧАННЯ ГРАМОТИ У ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ.....	5
1.1. Сутність поняття «готовність до навчання грамоти».....	5
1.2. Фонетика, фонематика та мовленнєва діяльність у навчанні грамоти дітей дошкільного віку	8
РОЗДІЛ 2. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ГОТОВНОСТІ ДО НАВЧАННЯ ГРАМОТИ ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ФОНЕТИКО-ФОНЕМАТИЧНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ	101
2.1. Аналіз програми підготовки дітей до навчання грамоти з фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення.....	11
2.2. Способи підвищення готовності до навчання грамоти дітей з фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення у закладах дошкільної освіти....	15
2.3. Логопедична лялька як спосіб виправлення фонетико-фонематичного недорозвинення мовлення у дітей дошкільного віку	189
ВИСНОВКИ	26
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	28
ДОДАТКИ	31

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. З роками зростає потреба в готовності дошкільників до грамоти. Однією з ключових передумов успішного навчання грамоти є розвиток фонологічних навичок. У цьому контексті необхідне системне вивчення фонології, фонем та мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку.

Українські вчені досліджували навчальну готовність дітей із фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення. Одним із найвідоміших учених цієї теми був В. Сухомлинський, який працював на початку ХХ ст. Він першим ввів у освітню практику термін «фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення» (ФФНМ) і розробив методику навчання дітей з даним порушенням.

Проблемі фонетико-фонематичного недорозвинення мовлення присвячено значну кількість науково-методичних розробок, досліджено методи діагностики та корекції мовних порушень у дітей (С. Коноваленко, Л. Кундзина, О. Олексюк, І. Полатайко Ю. Рибцун, Т. Філічева, Н. Шевченко та ін.). Психолінгвістичний підхід до аналізу та корекції мовленнєвих порушень у дітей здійснили О. Леонтьєв, Є. Соботович, О. Шахналович та ін.

Сьогодні українські науковці продовжують вивчати навчальну готовність дітей із фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення із застосуванням сучасних технологій та дошкільних методик.

Оскільки фонемне усвідомлення дітей дошкільного віку формується на ранньому етапі навчання, недостатня увага до цього аспекту позначиться на подальшому розвитку мови. Саме актуальність і значущість даної проблематики й зумовили вибір теми курсової роботи **«Готовність до навчання грамоти дошкільників з фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення».**

Об'єкт дослідження: звуковимова дітей із фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення.

Предмет дослідження: навчання грамоти дітей із фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення.

Мета дослідження: висвітлення теоретичних основ щодо порушень фонематичних процесів та готовність до навчання грамоти дітей дошкільного віку із фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення.

Відповідно до поставленої мети визначено такі **завдання:**

1. Дослідити поняття «готовність до навчання грамоти» та проаналізувати основні підходи до її формування в дошкільному віці.
2. Дослідити роль фонетики, фонематики та мовленнєвої діяльності у навчанні грамоти дітей дошкільного віку.
3. Дослідити рівень готовності дітей з фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення до навчання грамоти у закладах дошкільної освіти.
4. Проаналізувати програму підготовки дітей до навчання грамоти з фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення.
5. Розглянути способи підвищення готовності до навчання грамоти дітей з фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення у закладах дошкільної освіти.
6. Дослідити логопедичну ляльку як спосіб виправлення фонетико-фонематичного недорозвинення мовлення у дітей дошкільного віку.

Структура курсової роботи. Дослідження складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи – 35 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО НАВЧАННЯ ГРАМОТИ У ДОШКІЛЬНОМУ ВІСІ

1.1. Сутність поняття «готовність до навчання грамоти»

Підготовка до навчання читання – це складний процес розвитку дитини, який охоплює всі сторони фізичного та розумового його розвитку.

Одним із важливих аспектів підготовки до читання та письма є розвиток мови. На ранніх етапах дітям необхідно вивчати звуки мови і вчитися розрізняти їх при розмові. Розвиток словникового запасу є важливою складовою навчання читання, тому активно використовуйте різноманітні ігри та вправи, які сприяють розвитку словникового запасу та пізнанню навколишнього світу.

Щоб підготувати дітей до грамотності, важливо подбати про їх психічне здоров'я та розвиток соціальних навичок. Наприклад, допомогти дітям розвинути навички співпраці та спілкування, навчити їх конструктивно вирішувати конфлікти та виконувати вказівки [9].

Варто також зазначити, що готовність до навчання грамоти є складною мультимодальною категорією, яка включає всі аспекти розвитку дитини. Для підготовки дітей до навчання грамоти важливо використовувати ефективні методи і прийоми навчання, які дозволяють диференційовано навчатися. Розвиток мовлення, словникового запасу, соціальних навичок і психічного здоров'я є важливими складовими підготовки до навчання грамоті.

Правильно сплановане та проведене навчання грамоти може позитивно вплинути на майбутні успіхи дитини в навчанні. Грамотність є ключем до розвитку в усіх сферах життя, включаючи успіхи в навчанні, кар'єру та соціальну адаптацію, тому важливо надавати вашій дитині всю можливу підтримку для розвитку навичок грамотності.

Окрім того, важливо забезпечити індивідуальний підхід до кожної дитини, враховуючи особливості та потреби кожної дитини. Наприклад, дитині з розладом фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення

(ФФНМ) може бути корисна спеціальна програма, яка включає спеціально підібрані мовні вправи та ігри. Також важливо залучати батьків до процесу читання та письма. Батьки можуть допомогти своїм дітям розвинути мовні навички, навчитися правильній вимові та слухати акустику.

Мовлення є одним із основних способів спілкування та взаємодії зі світом, і його успіх залежить не лише від його розвитку, а й від загального рівня розвитку дитини. Перш ніж говорити про розвиток мови, варто зазначити, що кожна дитина є особистістю з унікальними характеристиками. Тому важливо забезпечити індивідуальний підхід до кожної дитини, враховуючи потреби та особливості кожної дитини.

Основні етапи розвитку мови у дітей можна умовно поділити на кілька періодів. Перший етап – долінгвістичний, коли дитина намагається розрізняти і повторювати звуки. Ця стадія триває від народження до 6-8 місяців.

Другий період – період «першого слова», коли діти починають використовувати окремі слова для назви предметів і явищ. Це для віку від 9 до 18 місяців.

Третій етап – це етап складання речень, і дитина використовує кілька слів, щоб скласти речення. Ця стадія триває приблизно до 2-3 років.

Четвертий етап – це етап складання речень, коли діти використовують складніші конструкції для складання речень. Ця стадія триває від 3 до 5 років [24].

Змінність голосу важлива для розвитку мови дітей. Діти повинні вміти використовувати звукові моделі, які воничують, а також повинні вміти винаходити нові слова, фрази та речення, щоб задовольнити свої найпотаємніші потреби. Необхідно створити сприятливе середовище для мовленнєвого розвитку дитини, де її оточуватимуть різноманітні мовленнєві зразки, звуки, слова та речення. Дуже важливо, щоб дорослі не тільки слухали, а й відповідали на запитання дитини, давали можливість поговорити про її думки, почуття та інтереси. Така взаємодія сприяє розвитку мови, щоб

діти зрозуміли, що їхня думка важлива і її можна висловлювати усно. Крім того, варто звернути увагу на читання дітям вголос. Читання не лише збільшує їх словниковий запас, воно також допомагає розвивати уяву та збагачувати розуміння світу. Для максимального ефекту варто демонструвати ілюстрації та пояснювати зміст тексту. Слід також можете залучати дитину до обговорень про читання [23].

Надзвичайно важливо давати дітям можливість спілкуватися з однолітками. Вільне спілкування з іншими дітьми сприяє розвитку мовлення, допомагає дітям навчитися адаптуватися до нових ситуацій, розвиває соціальні навички.

Слід вказати, що сьогодні існує багато різноманітних методик і прийомів. Деякі з них уже згадувалися, наприклад, читання казок, розмова за картинками тощо. Проте кожна дитина унікальна, тому важливо враховувати її індивідуальні особливості та потреби.

Одним з корисних підходів є залучення дитини до розмови. Наприклад, під час читання книги дитина може спробувати пояснити, що відбувається на картинці, що відчуває головний герой, як вона почувається на його місці тощо. Можна також грати в різні ігри, щоб ваша дитина відповідала на запитання, розповідала про свій день і спілкувалася з іншими дітьми. Інший підхід полягає у використанні музики та дійових ігор, які допомагають розвивати моторику та координацію, сприяють розвитку мови. Наприклад, можна послухати пісню і переказати текст і стежити за музикою разом з дитиною [26, с. 32-34].

Важливо також звернути увагу на те, як відбувається спілкування з дітьми. Наприклад, ми можемо допомогти дітям розширити своє мислення та вільніше спілкуватися, ставлячи більше питань. Діти повинні перебувати в середовищі, де є багато можливостей для спілкування та взаємодії з іншими дітьми та дорослими. Це може бути домашня обстановка, дитячий садок, школа або будь-яке інше місце, де дитина може спілкуватися з різними людьми. Необхідно сприяти фонематичному розвитку за допомогою різних

ігор і вправ, таких як фонематичне аудіювання, розвиток словникового запасу, розвиток граматичних навичок тощо. Крім того, важливо збагачувати словниковий запас дитини, читаючи різноманітні книги, граючи в нові словесні ігри та займаючись творчістю [10].

Отже, готовність до навчання грамоти – це складний процес, який включає в себе розвиток різних аспектів мовлення дитини, формування мотивації до навчання та створення сприятливого середовища для вивчення грамоти. При цьому, важливо враховувати індивідуальні особливості кожної дитини та використовувати методи, що найкраще підходять для конкретної дитини. Успішне формування готовності до навчання грамоти в дошкільному віці є важливим етапом у подальшому успішному навчанні у школі та розвитку мовленнєвих навичок дитини.

1.2. Фонетика, фонематика та мовленнєва діяльність у навчанні грамоти дітей дошкільного віку

Велику роль у вихованні грамоти дітей відіграють фонетика, фонологія, мовленнєва діяльність. Фонетика – це наука про звук та його властивості, а фонологія – про найменшу значущу одиницю звуку (фонему). Усна діяльність включає здатність використовувати мову для спілкування та розуміння текстів. Під час навчання грамоти важливо розвивати здатність дитини чути й розпізнавати звуки та розуміти, як вони пов'язані з письмовими символами допомагає розтягнутися

Тренування фонем допомагає дітям розрізняти й розпізнавати фонemi в словах. Це включає розвиток навичок сенсорного аналізу та синтезу мовлення, необхідних для розуміння фонетичної структури та правильного написання слів. Важливе значення для розвитку комунікативних навичок дітей має мовленнєва діяльність. Вона включає в себе здатність спілкуватися, слухати і розуміти мову, а також використовувати мову для вираження думок і почуттів.

Фоніка допомагає дітям навчитися розрізняти і правильно вимовляти слова. Це важливо, оскільки неправильна вимова може вплинути на здатність

дитини розуміти мову та навіть на її майбутні успіхи в навчанні. Щоб виробити навичку правильної вимови, потрібно виконувати з дитиною різні вправи, спрямовані на розвиток чутливості голосу та координації голосових органів.

Фонетика – наука, яка вивчає фонетичну будову мови та її фонемну структуру. Це допомагає дітям зрозуміти, що мова складається з різних звуків, які можуть мати різні графічні назви, і що ці звуки можуть замінювати один одного в різних словах. Для розвитку фонематичного сприйняття дитині можна пропонувати різні ігри та вправи, в яких вона повинна розрізняти звуки та їх образотворчі позначення. Усне мовлення є важливою частиною грамотності, оскільки воно допомагає дітям розвивати навички мовлення та розуміти правила мови [25].

Щоб навчитися добре читати і писати, важливо, щоб діти розуміли. Фонематична будова мови та вміння правильно її вимовляти. Наприклад, якщо дитина не може відрізнити /б/ від /р/ або /д/ від /т/, у неї можуть бути орфографічні помилки та труднощі з читанням і письмом. Тому важливо брати участь у різноманітних вправах та іграх, спрямованих на розвиток фонологічного та фонематичного сприйняття вашої дитини.

Також важливо звернути увагу на мовленнєву діяльність дитини. Це включає розуміння мовлення, усної та письмової мови. Наприклад, якщо дитина не розуміє інструкції вчителя або не може складати речення, це може ускладнити процес навчання читання. Важливо брати участь у вправах та іграх, спрямованих на розвиток мовних навичок вашої дитини [21].

Немає сумніву, що інтеграція аудіозаписів, вокальних навичок і усної діяльності під час навчання грамоти в початковій школі може бути важливим фактором успіху дитини в набутті грамотності та спільної мови. Такий підхід допомагає дітям повніше та краще розуміти мову, розвивати правильну вимову та граматику, розвивати комунікативні та презентаційні навички та розширювати словниковий запас.

Слід забезпечити індивідуальний підхід до кожної дитини, оскільки кожна дитина має свої особливості та потреби, коли йдеться про грамотність. Вчителі повинні створити гарну атмосферу в класі, дозволяючи дітям вільно висловлювати свої ідеї та спілкуватися один з одним, що сприятиме їхньому мовному розвитку. Крім того, необхідно також враховувати, що кожна дитина має свої особливості особистості та індивідуальні потреби, тому метод навчання виразності має бути гнучким і адаптуватися до потреб кожної дитини [12].

Використовуйте такі методи та прийоми, як ігри, інтерактивні вправи, імітаційні та драматичні ігри, щоб дозволити дітям більш ефективно брати участь у навчанні та сприяти розвитку усної мови [22].

Тому вимова, вимовно-мовленнєва діяльність є важливим змістом навчання грамоти молодших школярів. Вокалізація та розмовна діяльність з дитиною допомагають вивчити алфавіт і розвинути навички письма. Використання різноманітних методів і прийомів, індивідуальний підхід до кожної дитини може стати ефективним засобом у навчанні мовним навичкам і підготовці до навчання грамоти.

Отже, дошкільники повинні мати можливість вільно експериментувати зі звуками та вчитися їх розрізняти, що сприяє розвитку фонематичного слуху. Навчання грамоти повинно поєднувати в собі групові та індивідуальні форми роботи, забезпечувати максимальний комфорт для кожного дитини, враховувати її індивідуальні особливості та потреби.

Розвиток мовленнєвої діяльності в дітей дошкільного віку може забезпечуватися за допомогою різноманітних методів та прийомів, наприклад, за допомогою розмовних ігор, драматичних ігор, роботи зі словами та фразами. Важливо також враховувати, що навчання грамоти не повинно бути перетворене на монотонне та нецікаве заняття, оскільки це може викликати у дітей нецікавість до навчання та негативне ставлення до мови взагалі.

РОЗДІЛ 2. ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ГОТОВНОСТІ ДІТЕЙ ДО НАВЧАННЯ ГРАМОТИ ІЗ ФОНЕТИКО-ФОНЕМАТИЧНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ

2.1. Аналіз використання програми підготовки дітей до навчання грамоти з фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення

Програми, які допомагають дітям вивчати грамотність (фонетику, фонологію, розмовну мову) через фонетико-фонематичну недорозвиненість мовлення, є важливою частиною процесу грамотності дитини. Ці програми допомагають розвивати навички та навички, необхідні для підвищення рівня грамотності.

Проаналізувати корисність програм із використанням фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення (ФФНМ) для підготовки дітей до навчання грамоти, які включають різноманітні корисні уроки. Розглядаються фонологічні питання, теоретичні основи звуко-мовленнєвої діяльності, методи вдосконалення готовності дітей із ФФНМ до початкової освіти, варіанти підготовки дітей ФФНМ до навчання та їх використання.

У ході дослідження встановлено, що підготовка дітей до навчання грамоти за допомогою ФФНМ є дуже важливим етапом їх навчання, оскільки такий підхід вимагає від дітей досить високого рівня звукового аналізу та синтезу. Щоб досягти успіху в цьому процесі, необхідно використовувати різноманітні методичні прийоми та засоби для забезпечення оптимальної організації навчального процесу.

Загалом, вивчення готовності до грамотності сьогодні є важливим, оскільки це сприяє кращим результатам навчання для учнів із певним мовним розвитком. Впровадження цих підходів у навчально-виховний процес, особливо в дошкільних навчальних закладах, сприяє створенню більш комфортних умов для дітей із недорозвиненим мовленням та забезпечує їх успішну підготовку до навчання грамоти.

Українські вчені, зокрема В. Сухомлинський та О. Ковальов, розробили методи вдосконалення навчальної підготовки дітей з ООП, які можуть бути використані на практиці вихователями та вчителями початкових класів. НУШ забезпечує успішність дітей ФФНМ шляхом персоналізації навчання та надання їм різноманітних засобів навчання. Тому підвищення готовності до грамотності через ФФНМ є актуальним завданням, а використання різних методів і прийомів може допомогти досягти кращих результатів у навчанні дітей з особливостями мовного розвитку. Однією з головних переваг використання програми грамотності ФФНМ є те, що вона допомагає персоналізувати навчання та адаптувати його до потреб кожної дитини. Завдяки веселому формату занять діти залучені та активно залучаються до навчального процесу. Крім того, курс передбачає систематичне та послідовне вивчення матеріалу, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу та активній навчальній позиції [3].

Ефективним засобом розвитку мовних навичок у дошкільнят є програма ФФНМ «Читання для навчання дітей». Сприяти формуванню у дітей сприйняття фонем, удосконаленню вимовних навичок та розвитку мовленнєвої діяльності. Особлива увага приділяється розвитку звукосприйняття, звукового аналізу та звукової культури. Варто пам'ятати, що програма – це допомога, а не заміна індивідуального підходу до кожної дитини. Кожна дитина розвивається у своєму власному темпі та індивідуальності, тому важливо, щоб вчителі звертали увагу на потреби кожної дитини та підлаштовували уроки відповідно до їхніх потреб.

Також важливо бути обережним при використанні програми, щоб вона не стала вашим єдиним методом навчання. Для розвитку мовних здібностей дітей педагоги повинні використовувати різноманітні методи та прийоми, невід'ємною частиною цього підходу має бути навчальна програма.

Крім того, програми грамотності ФФНМ також можуть включати ігрові та розважальні елементи, щоб допомогти залучити дітей і полегшити процес вивчення матеріалу. Таким чином, навчання дітей грамотності за допомогою

програми ФФНМ може значно полегшити та прискорити процес навчання грамотності, забезпечити стабільне та глибоке розуміння мови та сприяти майбутнім навчальним успіхам дитини [1].

Практичним прикладом використання таких програм можуть бути, наприклад, заняття з дітьми, під час яких вони вчаться розпізнавати мову, відпрацьовують звуковий аналіз і звуковий синтез. Ці курси можна вивчати в групах або індивідуально. У класі діти можуть використовувати фоніку та алфавітні картки, а також різноманітні ігри, які допоможуть їм засвоїти матеріал.

Ще один приклад – використання мультимедійних технологій. Наприклад, діти можуть виконувати вправи на комп'ютері, спрямовані на розвиток звукових і фонематичних навичок. Ці програми можуть включати інтерактивні ігри, аудіо- та відеоматеріали, щоб дітям було простіше та ефективніше зрозуміти та запам'ятати матеріал.

Загалом, програми грамотності для дітей з особливими освітніми потребами можна використовувати в широкому діапазоні умов навчання та розвитку дитини та включають різні підходи та інструменти відповідно до контексту використання [5].

Місія програми Literacy for Kids FFNM полягає в тому, щоб допомогти дітям вивчити основи фонетики та фонетики, що є важливою частиною навчальної програми з фонетики, і розвинути навички вимови.

Програма, яка допоможе дітям навчитися читати за допомогою ФФНМ, може включати такі кроки:

1. Дослідження фонемної структури мови: дослідження мовної вимови, класифікації та поділу фонем.
2. Вивчайте фонематичний склад мови: виділяйте важливі звуки в словах і відмінності між ними.
3. Дослідження мовної діяльності: розвиток мовних органів дітей (дихання, голосових зв'язок, вимова), розвиток мовних умінь і навичок

(відтворення звуків і слів, утворення словосполучень і речень, розвиток словникового запасу).

4. Вправи на розвиток зв'язного мовлення та елементів культури мовлення: Дитина повинна вміти складати невеликі оповідання на різноманітні теми, розуміти поставлені запитання, уміти підтримувати розмову.

5. Використовуйте інтерактивні ігри, завдання, практичні вправи для розвитку звуковимови, фонем і звукової діяльності.

6. Рівень, досягнутий завдяки регулярному навчанню та підтримці [18].

Наприклад, таким заняттям може бути заняття з звукозапису для дошкільнят, заняття з звукозапису, заняття з звукозапису. Ці заняття можуть включати різноманітні ігри та вправи, які допоможуть розвинути розпізнавання мовлення, розпізнавання мовлення та правильну вимову. Наприклад, одна з вправ дозволяє дітям визначити, яке з двох слів має однакове звучання, а яке різне. Ці вправи допомагають розвинути вміння визначати звуки та розпізнавати вимову слів. Іншою вправою може бути повторення дитиною вчителю різних слів і фраз, що містять певні звуки, і їх правильну вимову. Сприяє розвитку мовленнєвої діяльності та вмінню правильно вимовляти слова та фрази.

Програми також можуть включати вправи для розвитку навичок читання та письма. Наприклад, діти можуть навчитися розпізнавати букви та звуки, які вони позначають, і перекладати ці звуки в слова. Для цього можна використовувати різноманітні ігри та вправи, наприклад мозковий штурм і письмо [17].

В Україні є багато програм, які допомагають дітям вчитися читати через ФФНМ. Наприклад, його іменем названо проект «Навчання грамоти у світі казок», розроблений психологами та логопедами Львівського державного університету. Програма включає ігри, вправи та завдання, які допомагають дітям розвивати фонематичне аудіювання, аналіз мовлення, мовлення та моторику. Він також містить різноманітні навчальні ігри, які

допоможуть дітям навчитися читати та писати. Проект «Казковий світ грамоти» включає тренування зорового та слухового сприйняття, ігри для розвитку мови та мислення дітей [19].

Ще одна програма, яка використовується в українському освітньому процесі, це «Мовна скринька» для дітей старшого дошкільного віку (5-6 років). Розроблено з урахуванням сучасних вимог до готовності дітей до грамотного навчання та базується на принципах і методах ФФНМ [15].

План містить поради щодо організації роботи з дітьми, практичні поради та інші аспекти роботи з дітьми. Ці, як і багато інших програм, можуть бути ефективними у підготовці дітей із ФПНМ до грамотності. Вони сприяють розвитку мовленнєвої діяльності дітей та формуванню мовленнєвих здібностей, є важливою умовою подальшого розвитку дітей.

Таким чином, програми із розвитку мовлення дітей спрямовані на розвиток у них таких фонологічних компонентів, як вимова, вимова, словниковий запас, грамати́ка та мовленнєва діяльність. Він містить різноманітні елементи, покликані стимулювати мовний розвиток дитини та підготувати її до навчання грамоті.

2.2. Способи підвищення готовності до навчання грамоти дітей із фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення у дошкільних закладах освіти

Навчання дітей читання за фонологічними правилами є обов'язком і важливою роллю вихователя закладу дошкільної освіти. У цьому параграфі описано різні методи та прийоми підвищення грамотності дітей із фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення. Проаналізуємо їх.

Перший спосіб – через ігри та розвиваючі завдання. Діти найкраще навчаються, коли мають можливість грати та брати участь у розвиваючих заходах. Вихователі можуть підготувати веселі ігри та завдання, спрямовані

на розвиток фонематичного аудіювання, візуального розпізнавання та моторики.

Другий підхід – це навчання грамоти через ФФНМ за спеціально розробленими програмами та методиками. Наприклад, програму В. Сухомлинського «Розумники», спрямовану на підвищення грамотності дітей, взяли на озброєння багато українських дошкільних закладів. Ця програма, заснована на ФФНМ, містить різноманітні завдання, ігри та вправи, спрямовані на розвиток фонологічних і фонематичних навичок дітей.

Третій спосіб – використання мультимедійних матеріалів. Сучасні діти ростуть в епоху цифрових технологій, тому використання мультимедійних засобів навчання є ефективним засобом для підвищення рівня грамотності дітей [4].

У своїй роботі В. Сухомлинський детально розглядає навчальну готовність дітей ФФНМ та пропонує шляхи вдосконалення цієї готовності. Одним із методів, запропонований вченим, має на меті допомогти дітям ФФНМ зрозуміти мову. Для цього він пропонує таку вправу: «Поговоримо про голоси» У вправі діти повинні називати різні голоси, які воничують під час промови. Наприклад, «ах», «гм», «ббб». Виконуючи цю вправу, діти вчаться розрізняти звуки та розпізнавати їх у мовленні. Інший підхід полягає в розвитку голосової пам'яті у дітей з ФНМ. З цією метою він рекомендує вправу «вгадай звук». Діти повинні почути звук і вгадати, що це. Наприклад, дитина повинна почути звук «м» і вгадати, що це таке. Головне – допомогти дитині зрозуміти різницю між звуками. Для цього В. Сухомлинський рекомендує вправу «Знайди відмінність». Під час вправи дітям дається серія малюнків із зображенням предметів зі схожими назвами. Наприклад, зображення кота і книги. Діти повинні знайти і назвати відмінності між цими звуками [23].

Основний метод, який він рекомендує, повинен виконувати такі функції:

1. Розвиток зорової уваги: це можна зробити за допомогою ігор, головоломок, лабіринтів, картинок, зорових завдань, завдання на пошук відмінностей між предметами.

2. Розвиток слухової уваги: Це можна зробити за допомогою вправ на розрізнення звуків, завдань на асоціацію звуків з предметами, ігор на відтворення ритмів і мелодій.

3. Розвиток мовленнєвої діяльності: можна використовувати ігри, що сприяють розвитку мовлення, наприклад «шепотіти», «бити людей», «навчись говорити голосно» тощо.

4. Розвивайте моторику: за допомогою різьблення, малювання, орігамі-літаків та інших вправ ви можете розвинути моторику рук.

5. Розвивайте пам'ять: це можна зробити за допомогою вправ на пам'ять, таких як повторення важких слів, вивчення віршів, оповідань тощо.

6. Розвиток уваги: цього можна досягти за допомогою практики зосередження на одному об'єкті чи дії [7].

Нова українська школа (НУШ) прагне забезпечити найвищий рівень освіти в Україні, включаючи навчання грамоти для дітей ФФНМ. З цією метою НУШ використовує різні методи підвищення грамотності дітей з особливими освітніми потребами. Ось деякі з них:

1. Інклюзивна освіта: інклюзивна освіта є одним із способів, якими національні вищі навчальні заклади можуть покращити грамотність дітей ФФНМ. Це означає, що діти з ФФНМ будуть зараховані до звичайних класів з дітьми без цієї ознаки. Інклюзивна освіта дає дітям з особливими освітніми потребами можливість навчатися разом зі своїми однолітками, а також розвиватися та здобувати досвід, необхідний для навчання читання та письма.

2. Сенсомоторний підхід до навчання: Національний університет Сінгапуру використовує сенсомоторний підхід до навчання, щоб допомогти дітям із ФФНМ розвинути навички грамотності. Цей підхід ґрунтується на

тому факті, що діти найкраще навчаються, коли бачать, чують, відчувають і взаємодіють з речами в своєму оточенні.

3. Використання технологій: НУШ використовує технології для покращення навичок грамотності дітей з особливими освітніми потребами [6].

Підхід НУШ до підвищення грамотності дітей з ФФНМ включає:

1. Розвиток фонематичного слуху. Одним із найважливіших компонентів навчання грамоти з використанням ФФНМ є розвиток фонематичного аудіювання, уміння розрізняти та диференціювати окремі звуки. Для цього в НУШ використовуються різноманітні вправи та звукові ігри, особливо карткові ігри з картинками, де діти знаходять картку з певним звуком, або слово з певним звуком.

2. Розвиток мови і зорової пам'яті. Щоб діти вивчили букви і звуки, важливо розвивати їх словесну і зорову пам'ять. Ці методи включають практику повторення слів і речень, практику «слово в слово», розвиток зорової моторики, тобто практику відтворення прямих ліній і кривих на папері.

3. Використання ігрових технологій. НУШ використовує такі ігри, як перегони, змагання та ігри-подорожі, не лише для розваги, але й для розвитку когнітивних та соціально-емоційних навичок і підготовки дітей до навичок грамотності FFNM.

4. Використання інтерактивних засобів навчання. НУШ робить навчання букв і звуків цікавим для дітей за допомогою інтерактивних засобів навчання, таких як планшети та комп'ютери [6].

Нова Українська Школа також передбачає використання інтерактивних технологій для підвищення навичок грамотності дітей через FFNM. Наприклад, використовуйте електронні засоби навчання, ігри та інтерактивні завдання, щоб залучити дітей до навчального матеріалу. Цей метод може підвищити інтерес дітей до навчання та створити комфортну та цікаву атмосферу в класі.

Крім того, НУШ працює з різними групами ризику, серед яких можуть бути діти з ФФНМ. Для цього розробляються спеціальні програми та методики, які персоналізують методи навчання та підвищують ефективність навчання студентів.

Тому НУШ використовував різні підходи та підходи для підвищення готовності дошкільних закладів до використання ФФНМ для навчання грамоти.

Отже, у процесі використання ігор та завдань важливо, щоб дитина отримувала позитивні емоції від навчання та почувалася впевнено в своїх здібностях, щоб не відчувала стресу та не відмовлялася від навчальної діяльності. Таким чином, використання ігор та завдань сприяє розвитку фонематичного слуху та забезпечує дитині необхідний рівень мотивації до навчання.

2.3. Логопедична лялька як спосіб виправлення фонетико-фонематичного недорозвинення мовлення у дітей дошкільного віку

У логопедії використовується багато методів формування і розвитку мовленнєвих функцій дітей через ігрові заняття з використанням дидактичних матеріалів, різноманітних ігор та іграшок.

У роботі дитячих практичних психологів ляльки та рукавиці використовуються для створення умов для легкого конструктивного спілкування з дітьми та ігрових занять для розвитку зв'язного мовлення дошкільників [8].

Використання рукавичкової ляльки, що складається з трипалої рукавички, де один палець є широкою або приплюснутою головою, а два інших – руками, також не зовсім вирішує завдання корекції мовлення при роботі з дошкільниками, які порушують партії мови [13].

Прототипом авторської моделі є методика відновлення мовлення та вокалізації дітей з протезованим носом [13], яка складається з ігрово-

епізодних вправ із використанням функціональних іграшок як специфічних ігрових образів («Їжачок»). Пропонована методика передбачає використання мовленнєвих і рухових вправ, а також вправ на розвиток уваги, слуху та пам'яті, які виконуються дитиною на животик або лежачи. Ці вправи комплексно впливають на м'язи руху і артикуляції з додатковим впливом на голосові м'язи.

Хоча відпрацювання вимови виконується за допомогою функціональних іграшок як специфічних ігрових зображень, запропонований метод має такі недоліки:

1. Застосування ритмічних і фонологічних вправ потребує спеціальної і тривалої підготовки в ігрових заняттях логопеда (добір відповідної лексики, записів, віршованого та музичного матеріалу).

2. Крім того, використання фонологічних ритмічних вправ у корекційно-розвивальній роботі вимагає від логопеда залучення музичних керівників і вчителів до ігрових занять, що, у свою чергу, не дозволяє проводити такі ігрові заняття часто.

3. Цільова аудиторія даної методики (діти з порушеннями носового мовлення) обмежує її використання при роботі з іншими категоріями дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення, в тому числі з дітьми з порушеннями мовлення [21].

Завданнями авторської корисної моделі є:

1. Створити просту та ефективну методику відновлення артикуляційної функції у дітей дошкільного віку з порушеннями фонетичної складової мовлення.

2. Створення динамічних зорових образів артикуляційної системи та розвиток мовних рухів. Метою вправ є формування усної мови дитини, відпрацювання кінестетичних понять, удосконалення роботи мовних м'язів.

3. Підвищити якість і ефект вимовних вправ для дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення.

4. Функціональні іграшки підходять для ігрової діяльності дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення та фонемі, відповідають віку дітей дошкільного віку, сприяють засвоєнню навчального матеріалу.

5. Завдяки утворенню дисонуючих звуків і утворенню фонем у дошкільнят розвивається слухова мовна пам'ять, набуваються і закріплюються фонетичні навички мовної вимови.

Запропонований спосіб принципово відрізняється від прототипу, оскільки використання функціональної іграшки – це не просто ще одна можливість для дитини виконувати ту чи іншу вправу, а абсолютно новий механізм взаємодії з дитиною, який допомагає ляльці брати участь у словесній діяльності. гімнастика. Ігри чи презентації з певними звуковими системами.

Завдання із відновлення артикуляційної функції дітей дошкільного віку з порушеннями фонетичних компонентів мови було поставлено наступним чином. Сам логопед у вигляді логопедичних ляльок залучає дитину або групу дітей конкретними ігровими образами і відпрацює наступні вправи з використанням обов'язкових форм римування:

- викладач вокальної гімнастики та логопед, який імітує рухи лялькового язика;
- закріплення мовної вимови;
- розвивати слухову пам'ять, загадувати з ляльками загадки, особливо про голосові органи [20].

Логопедична лялька має легке для вимови ім'я для хлопчика «Лялька», а для дівчинки «Льоля». «Льоля» (або «Льоля») – лялька-дорожня, зростом 70 см, що імітує тіло хлопчика (дівчинки), з верхніми і нижніми кінцівками, головою з волоссям, вухами, очима, бровами, носом і рухомим ротом. Призначений зріст ляльки не викликає страху, як 2 м дорослий, а допомагає побудувати довірливі стосунки з нею та вчителем через ляльку. Все це полегшує сприйняття дошкільнятами вікових особливостей і одночасно

вирішує корекційне завдання на асоціацію частин тіла, суглобів і органів між собою і лялькою [14].

Обличчя ляльки має рот, який складається з верхньої та нижньої щелеп, з губами зовні та зубами зсередини. На потилиці є отвір для легкого доступу рукою дорослого. З обох боків нижньої щелепи виготовлені пружинні фіксатори для її руху. Під щелепою відбувається гнучкий поштовх від верхньої частини шиї до вкритого волоссям потилиці (тому поштовх зовсім не відчувається). На одну (домінуючу) руку (це буде язик) логопед одягає червону рукавичку без пальців і вводить її через отвір у рот, іншою рукою тягне за гнучкий стрижень – таким чином відкриває рот.

Логопедичні вправи можуть супроводжуватися відповідними показами «Льоліка» та показом себе логопеду, ігровими вправами «Попрактикуйся з Льоліком», «Де мій язик?», «Порівняй» (логопед і «Льолик»), також може мотивувати дітей виконувати завдання.

В рукавичках можна продемонструвати не тільки мовну практику, але й те, як правильно вимовляти слова. Це дозволило б пов'язати вивчені звуки з певними рухами язика і закріпити звукові образи в зорово-моторних зв'язках, що, в свою чергу, було б доступним і придатним для демонстрації мислення дошкільникам з зорово-мовним дефіцитом. Діти можуть підійти до «ляльки», подивитися їй в рот і показати ляльці, як вони виконують ту чи іншу вправу, і вона «копіює» виконання, а логопед прокоментує його правильність.

Вставляючи одну руку у в'язану рукавичку, можна здійснювати не тільки рухи вгору-вниз, а й рухи, складні для дорослих, наприклад «чашки» (піднята поверхня язика, яка утворює поглиблення в центрі) або «карусель» (вправа облизувати губи вузьким кінчиком язика) тощо. Також, якщо необхідно, зафіксуйте руку на ділянці (наприклад, куті рота) або повторіть рух кілька разів на швидкій та/або повільній швидкості. Тіло зроблено таким чином, що лялька може сидіти, стояти, згинати і випрямляти руки і ноги. Ця лялька з п'ятьма пальцями з нігтями дозволяє дітям дошкільного віку

вивчати назви пальчиків, вправлятися в числах і порядкових числах, а також навчати навичок гігієни. Для зручності використання нижня частина тіла має глиняні ніжки, які дозволяють ляльці стояти без додаткової опори.

Лялька має декілька комплектів одягу, які враховують пори року, вирішує корекційно-освітні завдання щодо формування у дітей дошкільного віку уявлень про природні сезонні зміни, знайомить із різноманітним одягом та головними уборами, розділяє одяг за статтю («ляльки»)». і «Лялька»), виховання. Вибір одягу повинен бути простим, без додавання зайвих деталей (кишень, блискавок, застібок), які відволікають дитину від її і без того хиткої уваги. За допомогою ігрового персонажа «Лялька» всі вправи пов'язані в ігровий сюжет, наповнений римованим матеріалом у вигляді авторських загадок або римованих мініатюр, які розважають дітей і допомагають запам'ятати певну вправу чи конструкцію. Допомагає збагачуватися. Словниковий запас і формально граматично правильне, зв'язне, зрозуміле мовлення [14].

Причинно-наслідковий зв'язок між істотними ознаками авторської корисної моделі полягає в наступному:

- використання функціональної іграшки у вигляді логопедичної ляльки:
- мовну підготовку і вокалізацію рухових органів дітей дошкільного віку, полегшує вокалізаційні і автоматичні процеси;
- зорові образи артикуляційної системи, що сприймаються дитиною, сприяючи виробленню у дитини правильного положення язика в ротовій порожнині, удосконалюючи м'язову функцію мови і рухових органів за допомогою візуальних динамічних образів артикуляції;
- дозволяє дошкільнятам асоціювати вивчені звуки з певними рухами язика і закріплювати їх у зорових і моторних асоціаціях через візуальні образи системи артикуляції, яку сприймає дитина;
- допомагає дитині відтворити чіткість або плавність руху в повільному темпі через видимі зорові образи виконуваного руху;

- удосконалює лексико-граматичні компоненти і зв'язне мовлення шляхом ознайомлення дітей дошкільного віку з мовою і руховими органами, частинами тіла, формування уявлень про сезонні зміни в природі, демонстрації різноманітного одягу, взуття, головних уборів;
- сприяє активізації пізнавальної та мовленнєвої діяльності дітей;
- зняття напруги, пов'язаної із зовнішніми дефектами (наприклад, заяча губа або перфорація твердого піднебіння).

2. Правильно підібрати параметри логопедичної ляльки, тобто її зріст 70 см, тулуб можна згинати і випрямляти руки і ноги, сидати, вставати - щоб не налякати дитину, і навпаки. Нехай лялька думає, що це ваш вік, покращуйте ефект практики. Особливо важливо, щоб вчитель-логопед і лялька-логопед являли собою дві різні особистості, а не єдиний образ ляльки-вчителя, який би повністю ізолював вчителя-логопеда від дитини. У дітей дошкільного віку зі специфічними компенсаторними ООП покращення процесу адаптації відбувається за рахунок відокремлення від матері, подолання симбіотичних стосунків, надання дитині можливості відчувати власне «Я». Вчителі-логопеди, спілкування яких дає змогу дошкільникам подолати страх спілкування, швидше налагоджувати зв'язки, набувати впевненості у своїх силах і здібностях.

3. Під час відпрацювання вимови вчитель-логопед має можливість відкрити або закрити рот ляльки, а також продемонструвати рух і положення язика за допомогою ляльки або з лялькою під час відпрацювання вимови або демонстраційних зразків вимови. Значно підвищити ефективність ігрової сесії.

4. Вимовні вправи у формі ритміки можуть значно покращити засвоєння дошкільнятами вимовних вправ, оскільки вони можуть стимулювати інтерес дітей, розвивати навички аудіювання та мовлення, мобілізувати пам'ять зорового та слухового аналізаторів, сприяти збагаченню словникового запасу. І утворити граматично правильно зв'язані звуки.

5. Діти виконують різноманітні види вправ за допомогою логопеда та функціональних іграшок, що значно покращує якість та ефект мовленнєвого впливу на дітей дошкільного віку [11].

Отже, основна ідея логопедичної ляльки полягає у тому, щоб привернути увагу дитини до різних звуків, навчити її правильно вимовляти їх та формувати мовленнєві навички. Лялька може мати спеціальні динамічні елементи, які активуються при натисканні на неї, тим самим допомагаючи дитині розрізняти звуки та повторювати їх правильно. Крім того, логопедична лялька може мати різноманітні візуальні та тактильні елементи, що стимулюють увагу дітей та розвивають їх мовленнєві навички.

У процесі роботи з логопедичною лялькою, логопед спілкується з дитиною, показуючи, як правильно вимовляти звуки та слова. Лялька виступає в якості помічника логопеда, стимулюючи дитину до спілкування та правильного вимовляння звуків. Цей метод зазвичай використовується в поєднанні з іншими методиками, такими як ігри зі звуками та словами, розвиваючі вправи та інші логопедичні вправи. Така методика прискорює процес корекційно-розвивальної роботи з дітьми дошкільного віку з порушеннями фонемного складу мовлення.

ВИСНОВКИ

У процесі виконання даної курсової роботи проаналізовані основні підходи до формування готовності до навчання грамоти у дошкільному віці, а також досліджено роль фонетики, фонематики та мовленнєвої діяльності у навчанні грамоти дітей дошкільного віку. Розглянуто питання визначення рівня готовності до навчання грамоти з фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення та проаналізовано використання програми підготовки дітей до навчання грамоти з таким недорозвиненням мовлення.

У роботі висвітлені способи підвищення готовності до навчання грамоти дітей з фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення у дошкільних закладах освіти, зокрема, досліджено ефективність використання логопедичної ляльки як засобу виправлення такого недорозвинення.

Для підвищення готовності дітей з фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення до навчання грамоти у дошкільних закладах освіти, можуть використовуватись різноманітні методи і техніки. Одним з ефективних способів є використання логопедичних ляльок, які допомагають виправляти недоліки у мовленні дитини. Також важливо враховувати індивідуальні особливості кожної дитини, її стиль навчання та пристосовувати до них навчальний процес. Здійснювати навчання грамоти дошкільників потрібно систематично та комплексно, використовуючи різні методи та засоби, що забезпечить досягнення максимального результату. В цілому, вивчення основних підходів до навчання грамоти у дошкільному віці та практичне дослідження питань визначення рівня готовності до навчання грамоти з фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення є актуальними та корисними в сфері дошкільної освіти.

У другому розділі роботи детально проаналізовано використання програми підготовки дітей до навчання грамоти з фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення, а також розглянуто способи підвищення готовності до навчання грамоти дітей з таким недорозвиненням мовлення у

дошкільних закладах освіти. Досліджено логопедичну ляльку як спосіб виправлення фонетико-фонематичного недорозвинення мовлення у дітей дошкільного віку.

В процесі роботи обґрунтовано основні підходи до формування готовності до навчання грамоти в дошкільному віці та визначення рівня готовності до навчання грамоти з фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення. Розглянуто роль фонетики, фонематики та мовленнєвої діяльності у навчанні грамоти дітей дошкільного віку та розглянуто практичні аспекти підвищення готовності до навчання грамоти дітей з фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення у дошкільних закладах освіти, зокрема застосування логопедичної ляльки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богуш А.М. Методика навчання дітей української мови в дошкільних навчальних закладах: підручн. для студентів вищ. навч. закл. К. : ВД «Слово», 2008. 440 с.
2. Державні санітарні правила і норми безпеки іграшок та ігор для здоров'я дітей: [прийнятий 30 груд. 1998 р.]. *Держав. санітарно-епідеміологіч. служба України*, Мін-во охорони здоров'я України. (Державні санітарні правила і норми ДСанПІН 5.5.6012-98 № 12).
3. Дитина в дошкільні роки: комплексна додаткова освітня програма / Богуш А. М., Аматыєва О. П., Байєр О. М. та ін. ; наук. кер.: д. пед. н., Крутій К. Л. Запоріжжя : ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2011. 188 с.
4. Дитина: програма виховання і навчання дітей від 2 до 7 р. / Кочина Л. П., Кузьменко В. У., Кудикіна Н. В. та ін.; наук. кер. Проскура О. В. К. : Університет, 2012.
5. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі». 2019. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/programy-rozvytku-ditey/rozvitku-ditini-doshkilnogo-vikuya-u-svitinova-redaktsiyachastina-1.pdf> (дата звернення: 10.10.2024).
6. Про дошкільну освіту : Закон України : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text> (дата звернення: 10.10.2024).
7. Поніманська Т. Дошкільна педагогіка : підручник. 3-тє вид. Київ : «Академвидав», 2015. 448 с.
8. Рібцун Ю. В. Барвистий килимок : дидакт.-мовлен. гра. *Дошкільне виховання*. 2005. № 5 С. 28.
9. Рібцун Ю. В. Граємо – мову вивчаємо. К. : Видавничий Дім «Слово», 2012. 64 с.
10. Рібцун Ю. В. Граємо з дитиною всією родиною. *Дошкільне виховання*. 2005. № 5. С. 26–27.

11. Рібцун Ю. В. Дитина із порушенням мовленнєвого розвитку. Путівник для батьків дітей з особливими освітніми потребами : навч.-метод. посіб. у 9 кн. / за заг. ред. А. А. Колупаєвої. К. : ТОВ ВПЦ «Літопис-XX». 2010. Книга 9. 36 с.

12. Рібцун Ю. В. Закріплюємо правильну вимову. *Дошкільне виховання*. 2007. № 11. С. 16–17.

13. Рібцун Ю. В. Інноваційний підхід до організації та проведення артикуляційної гімнастики в логопедичній групі. *Дошкільна освіта*. 2011. № 3 (33). С. 31–43.

14. Рібцун Ю. В. Концептуальні підходи до організації ігор-занять в умовах логопедичної групи спеціального ДНЗ компенсуючого типу. *Дефектологія*. Особлива дитина: навч. та вихов. 2011. № 4. С. 6–9.

15. Рібцун Ю. В. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей молодшого дошкільного віку із ЗНМ : програмно-методичний комплекс. К. : Освіта України, 2011. 292 с.

1. Рібцун Ю. В. Корекційно-розвивальна програма з малювання для вихователів середньої логопедичної групи [Електронний ресурс]. *Народна освіта*. 2012. Вип. № 1 (16). <http://www.kristti.com.ua/> (дата звернення: 12.10.2024).

16. Рібцун Ю. В. Корекційно-розвивальна програма як базис роботи вчителя-логопеда. *Управління в освіті* : зб. матеріалів V Міжнар. наук.-практ. конф., 14–16 квітня 2011р., м. Львів / відп. ред. Л. Д. Казименко. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2011. С. 267–268.

17. Рібцун Ю. В. Особливості артикуляційної моторики у дітей п'ятого року життя із ФФНМ. *Педагогіка здоров'я*: зб. наук. пр. Всеукр. наук.-практ. конф., 7 квітня 2011 р. / за заг. ред. проф. О. М. Микитюка. Х. : ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2011. С. 326–331.

18. Рібцун Ю. В. Особливості фонематичної складової мовлення дітей середнього дошкільного віку із ФФНМ. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна

психологія : зб. наук. пр. К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. № 18. С. 208–212.

19. Рібцун Ю. В. Предметно-розвивальне середовище у молодшій логопедичній групі для дітей із ЗНМ : навч.-метод. посіб. К. : Освіта України, 2010. 50 с.

20. Рібцун Ю. В. Розробка науково-методичного забезпечення організації та змісту спеціальної освіти дітей середнього дошкільного віку із ФФНМ: реалії та перспективи. *Педагогічне проектування як засіб становлення і розвитку ключових компетентностей суб'єктів освітнього простору* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 14–15 жовтня 2010 р. / за заг. ред. проф. К. Л. Крутій, Є. М. Павлютенкова. Запоріжжя : ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2010. С. 199–206.

21. Рібцун Ю. В. Сучасні тенденції спеціальної дошкільної освіти та їх реалізація у створенні корекційно-розвивальних програм. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Вип. 566. Педагогіка та психологія. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2011. С. 153–161.

22. Рібцун Ю. В. Формування звуковимови у дітей із ФФНМ : п'ятий рік життя : комплекс рухл. Ігор. *Палітра педагога*. 2010. № 2. С. 24–27.

23. Рібцун Ю. В. Характеристика фонетико-фонематичної складової мовлення дітей п'ятого року життя із ФФНМ. *Логопедичний вісник* : зб. наук. пр. К. : ПП «Актуальна освіта», 2011. Вип. 2. С. 36–53.

24. Тищенко В. В., Рібцун Ю. В. Як навчити дитину правильно розмовляти: від народження до 5 років : поради батькам. К. : Літера ЛТД. 2006. 128 с.

25. Українське дошкілля : програма розвитку дитини дошкіль. віку / Білан О. І, Возна Л. М., Максименко О. Л. та ін. Тернопіль : Мандрівець. 2012. 112 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Зразки діагностичних завдань для вивчення фонетико-фонематичної складової мовлення дітей п'ятого року життя із фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення

Обстеження звуковимови

Завдання 1. Навчання звукозапису (у формі гри «Луна»).

Мета: Розуміти формування стану мовлення через рефлексивне називання і звукосполучення.

Пристрій: зображення джерела звуку, представлене зображенням об'єкта.

Опис ігрового завдання: Логопед звертає увагу дитини на малюнок і відтворює певний звук (звукосполучення). Дитина повторює.

Інструкція: повторюй за мною.

Рівень допомоги: повторити вимову.

Завдання 2. Запис вивчення (у формі гри «Пі з мишкою»).

Мета: виявити стан генерації голосних звуків за допомогою комбінованого іменування піньїнь та поєднання піньїнь.

Обладнання: Персонаж лялькової вистави (бібабо) – мишача шкіра, а зображення предмета на малюнку – певне джерело звуку.

Підготовка: Логопед перевіряє знання дитини з голосової імітації, показуючи відповідну картинку (наприклад, «Скажи мені, хто сказав:» Мі-і-і-і-і).

Опис завдання гри: Логопед знайомить дітей з мишкою Пі і показує малюнки. Дитина повинна назвати предмет, зображений на картинці разом з мішенню.

Інструкція: розкажи.

Допоміжний рівень: повільне мовлення.

Завдання 3. Мовлення (у формі гри «Хто говорить?»).

Мета: Вивчити фонетичний стан мовлення через поєднання самоназви звуків і звуків.

Обладнання: малюнки із зображеннями предметів на позначення певних джерел звуку.

Опис ігрового завдання: вихователь і логопед по черзі показують малюкові малюнки і активно розповідають про те, який із зображених предметів говорить (звук).

Пояснення: це корова. Як мукають корови?

Рівні допомоги: навідні запитання.

Діагностика складової структури та звуконаповнюваності слів

Завдання 1. Дослідіть будову слова та звуковий зміст (у формі гри «Назви я бачу»).

Мета: Вивчити утворення складових структур і фонологічний зміст слів.

Пристрої: альбоми тематичних зображень із певною компонентною структурою.

Демонстраційні матеріали:

1) Однокореневі слова: а) без збігу приголосних: сир, жучок, кулька, рак; б) збіг приголосних: стіл, гриб, вовк, торт;

2) двоскладові слова: а) слова з двома відкритими складами: риба, коза, муха, ваза; б) сполучення відкритих і закритих складів: лимон, банан, кубик, сир; в) слова з двома закритими складами: зайчик, альбом, ведмідь, рушник; г) слова, що починаються на приголосні: квіти, груша, слива, штани; г) збіги приголосних у словах: чашка, шорти, лялька, мишка;

3) Трискладові слова: а) відкриті слова: машина, корова, дерево, собака; б) почергові відкриті та закриті сполучення: ящик, хустка, тарілка, подушка.

Опис ігрового завдання: Логопед пропонує дітям розглянути малюнки і по черзі назвати їх.

Інструкція: Скажіть, що це (хто).

Рівень довідки: Підказується у формі початку іменника.

Вивчення стану сформованості фонематичного сприймання

Завдання 1. Дослідження рівня перцептивного сприймання (у формі гри «Впізнання за звуком»).

Мета: Розкрити стан сформованості сенсорного рівня сприйняття.

Обладнання: аудіозаписи жінок, чоловіків і дітей, фотографії жінок, чоловіків і дітей.

Опис ігрового завдання: вчитель-логопед по черзі показує дітям картинки з відповідними записами. Коли всі три картинки на місці, логопед додає певний запис. Дитина вказує на зображення чоловіка, який, на її думку, має гучний голос.

Еталонний рівень: прослухайте кілька разів і зверніть увагу на кожне зображення.

Завдання 2. Дослідження рівня перцептивного сприйняття (у формі гри («Хитрі слова»)).

Мета: Визначити сформованість перцептивних рівнів шляхом виявлення розуміння дітьми різниці синонімів, що виступають у парах.

Обладнання: Альбом із зображеннями пар предметів-синонімів (гілочка білочки, миска мишки, малина прибережна, дим, коза серп). Підготовка: Логопед перевіряє, чи знає дитина назви представлених зображень.

Опис ігрового завдання: Логопед пропонує дітям розглянути картинки, які з'являються в парах. Дитина повинна показати картинку переклички вчителя.

Опис: Покажіть, що я хочу назвати.

Чим корисно: повторення імен, акцентована вимова контрастних звуків.

Завдання 3. Вивчення фонематичного сприйняття на перцептивному рівні (у формі гри («хованки»)).

Мета: Розуміти формування фонематичного сприйняття на перцептивному рівні шляхом виявлення диференціального розуміння випадково зустрічаються синонімів у дітей дошкільного віку.

Обладнання: картки із зображеннями предметів для позначення синонімів у будь-якому їх розташуванні.

Опис ігрового завдання: Логопед дає дитині розглянути довільно розташовані картинки. Дитина повинна показати картинку переклички вчителя.

Опис: Покажіть, що я хочу назвати.

Чим корисно: повторення імен, акцентована вимова контрастних звуків.

Обстеження слухового контролю

Завдання 1. Слухове контрольне дослідження (проводиться у вигляді гри «так чи ні»).

Мета: Дослідити сформованість навичок слухового контролю на мовленнєвому рівні.

Обладнання: іграшки (зображення реальних предметів) Назвіть: а) синоніми; б) слова з дуже різними фонетичними та вимовними характеристиками; в) слова зі схожими звуками та характеристиками вимови, щоб вони не заважали дитині говорити.

Опис ігрового завдання: Логопед показує дитині іграшку і просить правильно або неправильно назвати її. Дитина повинна уважно слухати і хитати головою (руки вгору) у відповідь на кличку.

Опис: Це миша. Якщо я помиляюся, то повторю слово «мишка» — похитати головою (підняти руку): мишка, мишка, галочка, мишка, тире.

Чим корисно: повільне повторення імен, акцентована вимова конфліктних звуків.

Вивчення фонематичних уявлень

Завдання 1. Дослідження мовленнєвої репрезентації (у форматі гри «Трик-трек, чи реально?»).

Мета: З'ясувати стан сформованості фонематичних уявлень.

Обладнання: тематичне зображення.

Опис ігрового завдання: Логопед показує дитині картинку і каже, чи правильно назва картинки. Під неправильним ім'ям дитина повинна уважно слухати і недовірко хитати головою.

Пояснення: це помилка. Якщо я помиляюся, то повторюю слово «не так» — хитаю головою: не так, не так, не так, не так.

Чим корисно: повільне повторення імен, акцентована вимова конфліктних звуків.

Дослідження стану сформованості операції ймовірного прогнозування на фонологічному рівні

Завдання 1. Дослідити ймовірнісні прогностні операції на фонологічному рівні (у формі гри «Я починаю, ти продовжуєш»).

Мета: Вивчити формування можливих прогностичних операцій на фонетичному рівні.

Обладнання: картки із зображеннями предметів, назви яких починаються з однакових і суперечливих назв (курка, машина, лопата; сани, вишня, шапка; ложка, відро, лялька).

Демонстраційні матеріали:

1) слова, що починаються з одного складу (для показу): а) ко – колобок, коник, коза; б) є – собака, ковбаса, сокира, сорока; в) є – лимон, лисиця, лижі;

2) Різноскладові слова (узгодження): а) чотирискладові-телеві... (зор), піраміда... (ка), рукавичка... (ки), бураті... (ні), велос .. . (вихователь);б) трискладові - яблука... (ко), тарілка... (ка), лиси... (ця), теле... (фон), помі... (дор) , маш. .. (на), ведме... (дик), дере... (во);в) двоскладові – лой... (ка), чай... (ник), гру.. (ша).), за... (чик), лежать... (ко).

Опис місії гри:

1 варіант. Логопед показує дитині шість картинок і називає початок слова. Дитина повинна вибрати картинку, яка починається композицією, заданою вчителем.

Варіант 2. Логопед показує дитині шість картинок, три з яких починаються однаково, вказуючи на спільний початок назв цих картинок. Керуючись запропонованими малюнками, діти повинні показувати тільки ті малюнки, які починаються на поданий учителем склад. Інструкція: я почну зі слова, відгадаю, чиє ім'я я скажу, і знайду правильну картинку: Хто...

Варіант 3. Логопед починає вимову, а дитина повинна говорити.

Інструкція із застосування: Я починаю слово, ви говорите: Піраміда...

Рівень допомоги: продовження слова в контексті, продовження слова пошепки логопедом.

Звукова абетка в малюнках

Звук [А] – Дівчинка розгойдує ляльку і співає колискову: «А-а-а!» (довго, різного зросту).

Звук [О] – Піднімає брови, робить бублик губами, дитина здивовано каже «О!» (підвищує голос).

Звук [У] – Вовк дивиться вгору і виє в лісі: «УУУ!».

Звук [М'] – Їде поліцейська машина і сигналізує: «Мм-мм-мм!» (швидко, ритмічно).

Звук [М] – Ведмідь їсть мед і смачно його лиже: «Мм-мм...» (довго).

Звук [П'] – Кричать пташенята в гнізді, кличуть маму: «Пппп» (ніби тане).

Звук [Р] – Пароплав пливе по морю і реактивний: "Ппп" (пауза).

Звук [В'] – Вантажівка мчить по дорозі, сигналізує: «Бббб» (як проливний дощ).

Звук [Б] – Каша закипає в каструлі і починає грюкнути кришкою: «Б-б-б!» (швидко, ритмічно).

Звук [І] – Лошатко кличе маму: «Та...» (подовжено).

Звук [Е] – Співає молодий півень. Дівчина вилаялася пальцем: «Ого!» (нарешті).

Звук [Ү] – Маленьку дівчинку образили. Вигукнула від болю: «Ого!» (протяжно, на ноту).

Звук [К] – Дідусь застудився. Зараз кашляє: «Км...» (перебивається).

Звук [У] – Мама хвора. Вона відкашлялася: «Хгг» (раптом).

Звук [Г] – Малюк весело гуде в колясці: «Ггг» (ніби тане).

Звук [Х] — Ведмідь спить у барлозі. Він голосно хропів: «Ха...» (протяжно).

Звук [Тʃ] – Майна зустрічає весну веселою піснею: «Ттт» (тонкий голос).

Звук [Дʃ] – Проганяючи холодну зиму, співає горобчик: «Ді-ді-ді» (ритмічно).

Звук [Їʃ] – Дитина морщить ніс і вередує: «Нннн» (у порядку зростання).

Звук [Лʃ] – Дівчина ритмічно киває і співає (синхронно з кивком).

Звук [Сʃ] – Вода радісно летіє з крана: «Ш-сіп-сіп...» (подовжено).

Звук [І] – Пожежна машина мчить назустріч вогню: «Ннн!» (зливаються, ростуть). Звук [Д] — Дятел хапається за дерево і стукає по ньому потужним дзьобом: «Ддд!» (голосно, ритмічно).

Звук [Т] – Потяг їде, мчить, колеса стукають: «ТТТ!» (ритмічно, можна змінювати швидкість).

Звук [Ж] – Їжачок біжить по доріжці, сердито пирхаючи: «Ба!» (ритмічно).

Звук [Б] – Виє, виє: «Бвв!» (зливаються, ростуть).

Звук [К'] – Мавпочка повертає голову в різні боки під час дражнення: «Ккк» (ритмічно посміхається).

Звук [О'] — Кінь стрибає по полю і ірже від радості: «Х-а-а...» (подовжено).

Звук [Х'] – маленький хлопчик весело сміється: «Ха!» (смішно, багатослівно).

Звук [Фϕ] – Пташка-свистун вміє весело співати. Ось так: «Пх-пх-ф!» (смішно, багатослівно).

Звук [В'] – Заметіль наздоганяє Мороза зі свистом: «Ваууууу!» (ритмічно, по зростанню).

Звук [Зϕ] – Комар пролітає повз вухо і пищить: «Вуу...» (пошепки).

Звук [Ү] – Шакал радісно повертає одну ногу і співає: "Rirr..." (ритмічно).

ЗВУК [З] – По траві повзе змія і сердито шипить: «Тсс...» (подовжено).

Звук [З] – надокучливий дзижчання від мухи: «Ззз!» (довгий, монотонний).

Звук [Ч] – Коник весело стрибає по траві і співає: «Ч-ч-ч!» (чітко, ритмічно).

Звук [Ш] – З кульки виходить повітря і шумить: «Шшшшшшшшш...» (довго і тихо). Звук [Ж] – Над вишнею летить гриф і дзижчить: «Ж-ж-ж...» (протяжно і голосно).

Звук [Цϕ] – Дівчина весело заспівала на ясному сонечку: «Ось ци ци ци!» (ритмічно, голосно).

Звук [Ц] – Таємниче прикладаючи палець до губ, хлопчик каже: «Ц-ц-ц!» (ритмічно, тихо).

Звук [ДЗ] – Бджілка збирає нектар з квітки і завжди співає: «Дз-дз-дз...» (протягуючи, голосно).

Звук [ϕ] – У руках майстра бензопила буквально співає: «Дз-дз-дз!» (ритмічно, відповідно до росту).

Звук [Ж] – джміль перелітає з квітки на квітку, видаючи дзижчачий звук: «Ж-ж-ж...» (протягнуто, голосно).

Фоніка (Ш) – Браш старанно чистить свій одяг, промовляючи «Шшшшшшш!» (весело, ритмічно).

Звук [Л] – Літак летить, далеко чути: «Ллл...» (довгий тон, тон наростає).

Звук [ç] – вночі цвіркун грає на своїй чарівній скрипці: «Ррр» (Круго і тихо).

Звук [Р] – Тигр реве, як зубастий тато: «Рр!» (червоніє, голосно).

Звук [З] – «Комар» – Розвести руки в сторони, лікті зігнуті на рівні плечей. На грудях пензликом намалюйте невеликі кола, яскраво виражені ззз.

Звук [Ч] – «Відкриємо кран» – вимовляється ч-ч-ч при повороті руки.

Звук [Ш] – «дерево» – ноги на ширині плечей. Підніміть руку і плавно рухайте нею з боку в бік, видаючи шиплячий звук.

Звук [Ж] – «Жук» – руки, зігнуті в ліктях, притиснуті до тіла, кисті розведені в сторони. Рухайте по черзі пальцями обох рук, видаючи звук «ххх».

Звук [Ц] – «цвіркун» – піднімає пальці обох рук і підносить їх до рота. Щоб чітко їх розділити, вимовляйте їх ц-ц-ц.

Голос [ДЗ] - «Політ» - Напівприсід з розведенням рук в сторони: дз-дз-дз.

Голос [Ж] – «Джміль» – з «Щасливі ручки»: Жж, пальці ніг встануть.

Звукосполучення (Шш) – «Щітка» – Виконує рухи зліва направо, імітуючи чищення одягу чи взуття: Шш-шш-шш.

Звук [Л] – «літак» – руки в сторони, розвернуті, вимовляється.

Голос [Р] – «Тигр» – Розкрити долоні на висоті плечей. Нахилившись вперед, зчепивши пальці, протяжно сказав рррр.